

1896

I/1 – Reyl, František – *Náš program*, s. 1-4 (BK, MVČ, SVK)

I/1 – Brynych, Eduard Jan – *První pastýřský list jeho biskupské Milosti Eduarda Jana*

Brynych, biskupa královéhradeckého ze dne 25. 3. 1893, s. 5-14 (BK, MVČ, SVK)

I/1 – Reyl, František – *Doslov*, s. 15-16 (BK, MVČ, SVK)

I/2 – Konečný, Filip Jan – *Radikalismus a klerikalismus*, s. 1-24 (MVČ)

I/3 – Lev XIII. – *O otázce dělnické (Encyklika Lva XIII.)*, s. 1-45 (BK, MVČ)

OBNOVA

vychází každý pátek dopol. o 11. hod.

Vydavatelstvo:

Politické družstvo tiskové v Hradci K

Veškeré zásylky, dopisy a předplatné adresují
pouze:

Obnova v Hradci Král

Předplatné:

Na celý rok	. 4	zl.
na půl roku	. 2	„
na čtvrt roku	. 1	„

Jednotlivé číslo v místě 7 kr., poštou 8 kr.

Místnost redakce:

V Hradci Králové, Velké náměstí č. 3

*Plana
služ.*

ČASOVÉ ÚVAHY.

Periodický měsíčník

* věnovaný časovým otázkám. *

Redaktor František Reyl.

Ročník I.

Číslo 3.

Encyklika Lva XIII.

© Otázky dělnické.

Přeložil J. K.

V Hradci Králové 1896.

Majitel a vydavatel Politické družstvo tiskové
v Hradci Králové.

Tisk biskupské kněhtiskárny. Nákl. vl.

„ČASOVÝCH ÚVAH“

vyšlo:

číslo 1. Náš program,

číslo 2. Radikalismus a klerikalismus.

ČASOVÉ ÚVAHY.

Periodický měsíčník

— věnovaný časovým otázkám. —

Redaktor Fr. Reyl.

Ročník 1.

Číslo 3.

O OTÁZCE DĚLNICKÉ.

ENCYKLIKA

Jeho Svatosti Lva XIII.

LEV XIII.,

vzkazuje všem ctihodným bratrům patriarchům,
primasům, arcibiskupům a biskupům katolického
světa, kteří sdružení jsou s apoštolskou Stolicí,

pozdrav a apoštolské požehnání!

Ačkoliv touha po novotách odedávna hýbe
mysl lidstva, tož právě v dobách minulých moc-
něji byvši rozdmýchána snažila se zhoubný svůj

vliv přenést z pole politického na spřízněné pole národohospodářské. A nescházelo činitelů, již vydatně převrat tento podporovali: Zdokonalením prostředků technických a novým způsobem výroby mohutně vzrostl průmysl; vzájemný poměr mezi třídou majetnou a dělnictvem valně se změnil; bohatství nahromadilo se u několika jednotlivců, kdežto massy lidu souží bída; dělnictvo u vědomí své síly sdružuje se ve spolky dobře organizované a konečně mravnost hrozně poklesla. To vše nevyhnutelně musilo roznítit boj, jenž již nastává. A jak důležitý to zápas, patrně z toho, že téměř každý jeho rozluštěním se zabývá a konečného rozhodnutí jak s bázní, tak s dychtivostí očekává: učenci jednotlivé i společně na odborných kongressích, tábory lidu, sbory zákonodárné i poradné sbory panovníků, — zkrátka vše věnuje se otázce dělnické.

Jest pak, ctihodní bratři, Naším úkolem spravovati Církev a pečovati o společné blaho, a proto poslali jsme vám již encykliku o politické autoritě, dále o svobodě lidské, o křesťanském státu, a jiné těmto podobné, v nichž uvedli jsme vše, co bylo potřebí k vyvrácení bludných mínění v tom směru vzešlých. A z téhož důvodu chceme promluvit nyní o otázce dělnické.

Příležitostně již nejednou dotkli jsme se sice tohoto předmětu, nyní však pobádá Nás apoštolský úřad, na Našich bedrách spočívající, abychom se vši péčí, důkladně a v celku pojednali o této otázce, tak aby jasně vynikly zásady, na jejichž základě dal by se správně i snadně rozřešiti spor svrchu připomenutý. V pravdě úloha to těžká, a velmi nebezpečná; neodvážíf se nikdo tvrditi, že by bylo snadno vymeziti vzájemná práva a po-

vinnosti mezi boháči, vládnoucími kapitálem, s jedné, a chudinou, lidem pracujícími, proletáři, se strany druhé. Také uzná každý, že úloha Naše plna jest nebezpečství, ježto živlové podvrtní chytře dovedou překroučiti u lidu mínění správné, a potom snadno roznítí bouřlivé vzpoury. Než ať tomu jest jakkoli, poznáváme patrně a všeobecně se uznává, že dělnictvu jest pomoci naprosto potřebí, ba že třeba pomoci co nejrychleji, ježto skutečně životní poměry této třídy člověčenstva po většině jsou prabídne, nesnesitelné ba i člověka nedůstojné. Ježto totiž následkem převratů minulého století stará společenstva řemeslnická vzala za své, žádným však novým zřízením se nenahradila, nad to ještě státní zákonodárství naprosto se vyzulo z názorů křesťanských, došlo k tomu, že dělnictvo vši ochrany jsouc zbaveno a ode všech opuštěno stalo se kořistí nelidských boháčů, jakož i bezuzdné konkurence. Zlu takto vzrostlému dostalo se podpory v lichvě, již Církev sice přechasto odsoudila, ale lakotní a hrabiví lidé chytře dovedli ji pod jinou škraboškou provozovati dále; k tomu pak všechen průmysl i obchod stal se výhradným majetkem několika málo jednotlivců, kteří nahromadivše ohromné bohatství uvedli v otroctví nesmírné spousty lidu dělného.

Socialisté chtějí odstraniti tyto neutěšené poměry, popudili chudinu proti boháčům pravice, že třeba odstraniti soukromý majetek; všecko aby bylo jménem společným, jehož správu by pak vedly obce anebo stát. Domnívají se, že to jediný prostředek, kterým se nastalé zlo jediné dá vyléčiti. Než názor tento nevede nikterak k rozluštění naší otázky. Jestíť nemoudrý, ježto poškozuje zájmy samého dělnictva, jest však také nespra-

vedlivý, znásilňuje právoplatné majitele, převrací všečen pořádek, ano z kořene vyvrátil by státy.

Jest na bíledni, že dělník, řemeslník z té příčiny a za tím účelem do práce se dává, aby něco vyzískal, něco si zjednal, co by bylo na prosto jeho vlastním majetkem, jměním zcela soukromým. Pročto zajisté tělem i duší pracuje, aby opatřil si výživu, oděvu, zkrátka všeho, co náleží k životním potřebám; pracuje tudíž, aby si do byl nejen práva a spravedlivých nároků na mzdu, ale také proto, aby s výdělkem nabytým dle své vlastní vůle mohl nakládati. Jestliže tedy ušetří si něco některý dělník, uskrovně se, a zakoupí si pozemek tento ničím jiným než mzdou, ovšem v jiné způsobě: musí tudíž zůstatí pozemek v rukou dělníka neméně než prací nabytá mzda. Avšak v tom právě záleží, jak každý snadno poznává, právo vlastnické na jmění movité i nemovité. Chtí-li tudíž socialisté přeměnití veškeren majetek soukromý v majetek všem společný, zhoršují patrně stav všeho dělnictva, ježto mu odnímají svobodu, dle níž by mohlo nakládati se svou mzdou, jak samo by si přálo, ano tím olupují je i o naději i o schopnost svůj majetek zvětšiti a lepšího postavení se domoci.

Jest tedy prostředek, socialisty proti bídě dělnictva doporučovaný, nemoudrý. Než mnohem více na pováženou jest, že čelí proti spravedlnosti. Vždyť právo na soukromý majetek jest právo člověku přirozené. V této příčině liší se také člověk podstatně od ostatních tvorů živoucích. Zvíře nemá svobodného sebeurčení, nýbrž vládne jím dvojí pud přirozenosti. Pud chrání jeho mohutnosti, rozvíjí vhodně jeho síly, podněcuje i určuje jednotlivé jeho pohyby. Jeden pud povzbu-

zuje živočicha k sebezachování, druhý pak ku rozmnožení jeho pokolení. Obojího cíle snadno dochází zvíře užívajíc prostředků, jež se mu předkládají, jež mu do cesty přicházejí; dále však pokročiti nemůže, ježto jím vládne smyslnost a ojedinelé dojmy. Zeela jinak jest s člověkem. Pozorujeme sice v člověku podstatu živočišnou v úplné dokonalosti, takže má člověk tytéž požitky smyslné, ale bytí byla sebe dokonalejší, nemůže si nikterak podmaniti přirozenost lidskou, nýbrž jest této zcela podřízena, zcela poslušna. Čím hlavně člověk nad zvíře se povznáší, co člověka vlastně člověkem činí, čím naprosto od zvířete se liší, toť rozum. A právě proto, že jedině člověk ze všech živočichů rozumem jest obdařen, dostává se mu nutně pozemských statků netoliko k užívání — jako všem živočichům nerozumným — nýbrž udělují se mu v trvalý majetek a to i co se tkne věcí, jež užitím za své berou, i vzhledem k věcem, jež užity byvše ještě dále trvají.

Vše se nám ještě více objasní, budeme-li hlouběji zkoumati přirozenost lidskou samu v sobě. Jelikož pochopuje člověk svým rozumem nescíslné množství předmětů a z přítomnosti soudí na budoucnost, ježto jest pánem svého jednání a tudíž svobodně o sobě rozhoduje — sebeurčuje na základě zákona věčného, podřízen jsa ovšem Prozřetelnosti Boží: proto jest v jeho úplné moci vybrati si věci ku svému blahobytu prospěšné a to nejen pro přítomnost, ale i pro časy budoucí. Z toho vysvítá, že vrozeno jest člověku právo, na jehož základě stává se pánem nejen plodin, ale i půdy, pouěvadž poznává a ví, že mu půda poskytne plodin k budoucímu životu potřebných. Člověk stále něčeho potřebuje; dnes

některou potřebu ukojí a zítra objeví se již nová. Musila mu tudíž příroda dáti trvalý, nevyčerpatelný zdroj k ukojení potřeb, a tímto pramenem nemůže býti nic jiného než půda se svými plodinami.

Není také žádné příčiny, proč by se přenášela péče o život lidský na stát; vždyť jest člověk státu starší: musil tudíž míti přirozené právo k zachování svého tělesného života dříve, než vůbec ještě nějakého státu bylo. — Ani ta okolnost nikterak se nepřičí právu na soukromý majetek, že Bůh přepustil zemi v užívání veškerému pokolení lidskému. — Nepřepustil Bůh zemi veškerenstvu v tom smyslu, aby všichni bez rozdílu byli jejími majiteli, nýbrž nevykázav ani žádnému jednotlivci zvláštního pozemku, svěřil plí lidské a řádům mezinárodním ohraničení a rozdělení soukromého majetku. — Ostatně nepřestává země sloužiti společnému blahu všeho lidstva, byť i byla mezi jednotlivce rozdělena, ježto se nikdo ničím jiným neživí, než plodinami, půdou skýtanými. Kdo majetku nemá, dává opět v náhradu svou práci, takže směle můžeme tvrditi, že veškeren pramen naší výživy a sebezachování spočívá v práci; někdo pracuje o svém pozemku, jiný opět v dílně řemeslnické, ale mzda za všecku práci záleží v plodinách zemí skýtaných, za něž se vyměňuje

Z toho patrně opět poznáváme, že soukromý majetek zakládá se zcela v právu přirozeném. Země poskytuje nám u veliké hojnosti vše to, co k základu i k zachování našeho života slouží; neskýtala by nám však ničeho, jestliže by jí lidé pečlivě nezpracovali. Když pak člověk věnuje všechny síly tělesné i duševní ku zpracování půdy,

stává se pánem té části země, již prací svou vzdělal, a do níž, abychom tak řekli, podobu své vlastní osoby vtiskl, takže jest zcela spravedливо, že tou částí jako svou vlastní vládne a není tudíž nikomu dovoleno, aby jej v jeho právu zkracoval.

Důkazy tyto tak jsou pádné, tak přesvědčivé, — a ku podivu — přece slyšíme přednášeti nauky jim zcela protivné, ač již dávno přežil a odsouzené. Připouští se totiž, že jednotlivý člověk má právo užívati půdy a výtěžku z jiných statků nemovitých; popírá se však, že by mohl nazývati svou vlastní onu hruď, již vzdělal, onen lán, jež práci svou úrodným učinil. Ale při tom se přehlíží, že popírání tohoto práva jest vlastně částečné uloupení věcí, jichž si člověk prací vyžískal. Vždyť důmyslem i prací zemědělce půda valně se mění: z lesa stávají se úrodná role, ze suchopáru žírná luka. Všecky pak prostředky, jimiž půda byla zúrodněna, v půdě samé zůstávají a s ní tak těsně se slučují, že téměř zhola nemožno od ní opět je odděliti. Než není-liž to patrná nespravedlivost: za své vyhlašovali a těžiti z toho, co jiný v potu tváří vzdělal? Jako účinek v zápětí následuje příčinu, právě tak slušno a spravedливо, aby užitek z práce náležel jedině tomu, jenž pracoval. Právem tudíž nalézá veškeré pokolení lidské v zákoně přirozeném základ k právu na rozdělení majetku i k právu na soukromý majetek, přírodu samu pilně zkoumajíc a nedávajíc se másti míněním několika jednotlivců. Právo toto také nejlépe odpovídá přirozenosti lidské, vyžaduje se ho i k zachování pořádku i pokojného spoluzití, a posvěceno jest dlouhověkým užíváním. — Zákony občanské, jež — jsou-li spravedlivé — odvozují svou závaznost od záko-

na přirozeného, dotyčné právo potvrzují a mocí hájí. Totéž stvrzuje zákon Boží, jímž se žádost cizího majetku přísně zakazuje: „Nepožádáš manželky bližního svého: ani domu, ani pole, ani služebníka, ani děvky, ani vola, ani osla, ani cožkoli jeho jest“*.)

Presvědčili jsme se, že má každý člověk, jako jednotlivec právo na soukromý majetek. Popatříme-li dále na člověka, jako na člena rodiny, objeví se nám toto jeho právo ve světle daleko jasnějším. — Není pochybnosti, že jest v moci každého vyvoliti si dle svého přání buď život panický, k radě Pána Ježíše, buď stav manželský. Žádný zákon lidský nemůže vzíti člověku přirozeného a původního práva na manželství, a nikdo nemůže obmeziti toto zařízení, hned na počátku světa samým Bohem stanovené: „Rosťtež a množte se.“**) Hle, tak povstala rodina, či společnost starší každé jiné i obce i státu: musí tudíž míti jakási svá vlastní práva i povinnosti, od státu nikterak nezávislé. Náleží-li tedy každému člověku jednotlivému přirozené právo na soukromý majetek, jak svrchu jsme dokázali, náleží mu též nutně jako hlavě rodiny: a právo toto tím více vzrůstá, čím větší postavení v rodině zaujímá. Přirozený zákon co nejdůtklivěji žádá od otce nejen, aby své dívky potravou, oděvem a všemi ostatními životními potřebami opatřil, ale aby je také vycvičil, aby jim zjednal potřebných schopností, tak aby se na obtížné dráze životní všemu nedostatku vyhnuly. Vždyť v dítkách svých otec jaksi se obrozuje a dále žije. To se však jinak státi nemůže než odevzdá-li jim v dědictví majetek užitek nesoucí. Svrchu jsme již podotkli, že rodina

*) 5. Mojž. 5, 21. **) 1. Mojž. 1, 28.

jest společností v pravém slova smyslu právě tak, jako stát, a vládne v ní samostatná moc, totiž otcovská. Má tudíž rodina nevybočujíc z mezí zakladatelem vyměřených téměř tatáž práva ve volbě a užívání nezbytných prostředků ku svému zachování a oprávněné volnosti, jako stát. Právili jsme, že má téměř táž práva. Neboť společenský život rodinný i co do ideje, i co do věci, jest starší než společnost občanská a proto jsou důsledně jeho práva a povinnosti i přednější i přirozenější. Neboť měli-li by jednotlivci neb rodina ve státu, do jehož rodinného svazku vstoupili, spíše škodu než užitek, nebyla-li by jejich práva chráněna, nýbrž zkracována, bylo by lépe společnosti státní se vyhnouti než do ni vstoupiti.

Velmi nebezpečně bloudí tudíž ti, již se domnívají, že stát má právo zasahovati dle libosti až do lůna rodiny. — Ovšem, souží-li rodinu nedostatek a neví-li si žádné rady, jak by se ze svého trapného postavení vyprostila, tuť jest zcela v pořádku, poskytne-li pomoci sám stát: jsouť jednotlivé rodiny součástí státu. Rovněž může stát zasáhnouti do rodiny tenkrát, povstanou-li mezi jednotlivými členy její hádky a různice, aby se tak každému dostalo jeho vlastního práva. Jestliže tak stát skutečně jedná, neujímá práv jednotlivým občanům, ale chrání a obhajuje je spravedlivě, jak to jeho povinností. Zde však musí již moc státu stanouti a ani o krok dále postoupiti, nechce-li se utkati s právem přirozeným. Stát nemůže moc otcovskou ani vyhladiti ani na sebe přenést, poněvadž má tato společný původ s životem lidským. Synové jsou majetkem o t c e a, abychom tak řekli, jakési rozšíření a rozhojnění jeho osoby: nestávají se vlastně účast-

nými práv občanských bezprostředně sami sebou, nýbrž prostředně — rodinou, v níž se zrodili. A z té příčiny, že „náležejí synové dle přirozeného práva otci . . . proto starají se rodiče o ně tak dlouho, dokud nedospějí a vůle své svobodně užívati nedovedou.*) Socialisté však učí, že veškerá péče o dítky má se rodičům odníti a přenést na stát — patrně hlásají tedy něco, co se přiči přirozené spravedlnosti a těsné svazky rodinné násilně trhají.

Než učení socialistů nepřiči se pouze spravedlnosti, ale zjevně ruší všecken pořádek, uvádí vše ve zmatek, jehož může býti jedině tvrdé, nenáviděné otroctví. Vzájemné zášti, nesváru a pronásledování dvéře dokořán by se otevřely a ježto by nebylo žádné vzpružiny k pilnosti a pracovitosti povzbuzující, vyschly by prameny blahobytu: a ona domnělá rovnost nebyla by vskutku ničím jiným než bídným, žalostným stavem všech lidí bez rozdílu. Jest proto patrně potřeba, aby se socialistická nauka o společném majetku zcela zavrhlá, ježto jest vlastně na škodu těm, jimž se má ku pomoci přispěti, přiči se právům jednotlivců, ruší úkol státu a společný pokoj zhola čini nemožným. Má-li se však lidu dělnickému skutečně pomoci, musíme nutně vzíti za základ majetek soukromý. Na tomto základě musíme jediue pátrati po léku, jenž by nynějším, smutným společenským poměrům odpomohl. A o tom nyní promluvíme.

Pouštíme se do řešení úlohy této zcela odhodlaně věduce, že máme k tomu plné právo,

*) Sv. Tomáše 2.) II. qu. 10. a 12.

poněvadž jest to úkol takového rázu, že příznivého výsledku nedá se dosíci jinak leč pomocí náboženství, spolubůsobením Církve. Poněvadž pak jest naší povinností hájiti náboženství a spravovati všecko, co Církví náleží, jistě bychom zanedbali své povinnosti, kdybychom k otázce dělnické mlčeli. — Ovšem nestačí k rozřešení této úlohy jenom píle Naše, ale vyžaduje se i námaha jiných: totiž vlády, panovníků, bohačů, ba i třídy dělnické, chudásů. Avšak můžeme říci zcela určitě, že marna jest všecka práce všech těchto činitelů, ne dbají-li hlasu Církve.

Vždyť Církev hlásá pravdy sv. evangelia, na jichž základě lze povstalý spor byt ne zcela utlumiti, tož alespoň valně zmírniti: Církev nesaží se jen poučiti ducha, ale usiluje o to, aby život i mravy jednotlivců její příkazům odpovídaly. Církev ustavičně zvelebujee stav dělnictva různými zařízeními; Církev chce a přeje si úsilovně, aby každý, buďsi v kterémkoli postavení, svůj um a své síly věnoval a soustředil k tomu cíli, aby se bídnému stavu dělnictva vydatně odpomohlo; Církev konečně má za to, že k tomu účelu musí vlády vydati nevyhnutelně příslušné zákony a k provedení jich užití — ovšem zcela moudře — i své moci.

Především stanovíme, že nelze směstnati veškero člověčenstvo v jednu jedinou třídu, v níž by si byli všichni rovni a žádného nebylo rozdílu mezi nízkým a vznešeným, a že tento stav přirozenosti lidské trpělivě snášeti nutno. Socialisté sice bájí o rovnosti všech lidí: ale marným jest jejich boj proti přirozenosti. Vždyť se lidé navzájem při-

*Arrovnosti jmění viz povídku v II. roč. Květní Mladěče,
která jedná o Samu Jase všichni lidé na ostrově
vylárali 1/2 millionu a — 12 — byli stejně bohatí,
jaks chtěl každý dělati pána a druhý —*

rozeností svou velice liší; nejsou všichni stejně nadáni, stejně pilní, zdraví, silní. Z tohoto rozdílu nutně povstává i nestejná velikost majetku. Jest pak tento stav účelu svému zcela přiměřený nejen pro jednotlivce ale i pro společnost lidskou; neboť společné žití vyžaduje různých schopností, různých zaměstnání, a k zastávání jednotlivých zaměstnání pobádání jsou lidé právě touto růzností své přirozenosti. —

Co se týká práce tělesné, neměl jí býti prost ani člověk ve stavu neporušenosti v ráji; než po čem snad tenkrát dobrovolně toužil ku své zábavě, koná nyní dopustiv se hříchu, z nutnosti a nikoliv bez obtíží za pokání. „Zlořečená (bude) země v díle tvém: v pracích budeš jí stíti z ní po všecky dny života svého.“*)

Rovněž nikdy nebude na zemi konce různým strastem, poněvadž zlé následky hříchu doprovázejí člověka až do hrobu, a snášení je bude mu vždy obtížno, protivno, nesnadno. Trpělivě snášení všecky obtíže jest tudíž údělem pokolení lidského a byt se kdokoli namáhal a zkoušel zbaviti život lidský docela a navždy všelikých trampot, nikdy se zdarem se nepotká. A řekne-li kdo, že to možno, a slibuje-li, že postará se ubohému lidu o život prostý vši bídy a všech strastí, o život klidný a oplývající všemi rozkošemi, zkrátka, že zbuduje mu palác blahobytu: uvádí lid v klam a blud, jenž bude míti v zápětí horší poměry než jsou přítomné. Jedině správná cesta jest: chopiti se věci tak, jak vskutku jest a hledati léků proti smutnému stavu nyuejšímu zcela jinde než v rovnosti majetku.

Hlavní chybou v řešení otázky sociální jest, že se líčí, jakoby jeden stav byl nepřitelem

*) 1. Mojž. 3, 17.

druhého, jakoby sama příroda rozředla houževnatý boj mezi boháči a chudasy ku vzájemnému se potírání. Náhled tento jest však zcela nesprávný, odporuje rozumu a vši pravdě. Naopak: jako uspořádala příroda různé části těla lidského v souladný celek, právě tak vyžaduje táž příroda, aby obě části společnosti lidské, t. j. třída boháčů i chudasů, žily ve svornosti a shodě a poměrné rovnováze. Jedna bez druhé naprosto nemůže býti. Majetek odkázán jest na práci, práce opět na majetek. Krása a pořádek jest vždy ovocem svornosti: z ustavičného boje nutně povstati musí zmatek a surová zdivočelost. A tu vidíme, jak podivuhodnou silou a různými směry působí křesťanství k odstranění boje, ano i k vyplnění jeho přičin.

Jisté sama nauka náboženství křesťanského, jejíž vykladatelkou i strážkyní jest církev, může značně usmířiti a sblížití boháče s chudinou, ježto přivádí obě třídy k zachovávaní vzájemných povinností, zvláště předpisů spravedlnosti.

Z těchto povinností týkají se dělníků hlavně tyto: vykonávati správně a věrně veškeré práce, k nimž se zavázali dobrovolně a na základě právní smlouvy; neškoditi svému zaměstnavateli na jmění a neubližovati jeho osobě; domáhati se svého práva bez násilí a beze vzpoury; nespolečovati se s lidmi špatnými, již stavi v zdušné zámky a slibují hory doly, vskutku však připravují trpké sklamaní a krutou bídu.

Těchto pak povinností dlužno zachovávatí třídám majetným: nepokládati dělníka za otroka; ctítí jejich osobní důstojnost, křesťanstvím posvěcenou; na paměti míti, že ře-

mesla a práce nehanobí člověka, ale spíše zušlechťují, poněvadž pomocí jich důstojným způsobem živobytí se opatřuje. Tak tomu učí již přirozený rozum, ano i zdravá křesťanská filosofie. Dále mají si býti boháči vědomi toho, že jest hanebné a nelidské jednání, vykořisťovati dělníků k vlastnímu zisku, a vážiti si jich jen dotud, pokud jsou ku práci schopni. Rovněž se jim přikazuje, aby měli ohled na náboženství dělníků, jakož i na jejich zušlechtění duševní. Proto jest se starati zaměstnavatelům o to, aby dělníci mohli v příhodné době účasti se náboženských cvičení, bohoslužby, dále aby nižádným způsobem nebyli sváděni při svém zaměstnání k životu zhýralému a nemravnému, aby se v nich neudusil smysl pro domácnost a spořivost. Také nesmí se ukládati dělníku práce, ku které mu sil schází a taková, jež jeho věku a pohlaví není přiměřena. Především však dbáti jest zaměstnavatelům zásady: „Každému své.“ Z mnoha příčin, hodných uvážení, nutno mzdu spravedlivě vyměřiti: hlavně však pamatovati mají boháči a zaměstnavatelé toho, že ani božským ani lidským právem se nedovoluje utiskovati nuzné a vykořisťovati jich ku vlastnímu prospěchu. Zadržovati služebníkově zaslouženou mzdu jest hříchem do nebe volajícím. „Aj mzda dělníků, ... kterouž jste jim zadrželi křičí: a křik jejich vešel v uši Pána zástupů.“* Poslze na pozoru mají se míti boháči, aby nepoškozovali dělníka na jeho skrovném majetku ani násilím, ani lstí, ani lichvou, a to tím méně, ježto chudšas není s důstatek chráněn proti bezpráví — a jmění jeho, čím jest skrovnější, tím většího ohledu zasluhuje.

*) Jak. 5 4.

Zda by nevzal za své nynější rozpor ve společnosti lidské i se svými příčinami, kdyby se zachovávaly svědomitě předpisy právě vytčené?

Než Církev nespokojuje se jen s tímto, nýbrž krácejíc ve šlépějích svého učitele i vůdce, Ježíše Krista, má ještě vyšší cíle: přikazujíc totiž něco dokonalejšího snaží se všechny stavy společnosti lidské zcela k sobě přiblížiti a přátelským svazkem co nejužší spojití. —

Jen tenkrát porozumíme a posoudíme život přítomný, vezmeme-li za měřítko život budoucí, věčný. Nebylo-li by tohoto, nebylo by ani pojmu mravní povinnosti a veškeren život vezdejší stal by se temnou, bádání lidskému nepřístupnou hádankou. Že pak odešedše z tohoto světa teprve pravý život žítí začneme, k tomu vede nás již přirozený rozum a v náboženství křesťanském jest to článěk víry, na němž, jako na úhelném kameni budova náboženství zcela spočívá. Vždyť Bůh nestvořil člověka k vůli časným pomíjitelným statkům, nýbrž k životu věčnému, nebeskému; tuto zemi určil mu jen za vyhnanství a nikoliv za stálé sídlo. A pranic na tom nezáleží, oplývá-li kdo buď bohatstvím buď něčím jiným, co štěstím zoveme, anebo má-li v té příčině nedostatek: to však jest předúležito, jak kdo těchto věcí užívá. Pán Ježíš, ač nás vykoupil za cenu daleko vyšší, než bylo třeba, nesňal s nás kříže a strasti, jimiž život lidský jest propleten, ale proměnil je ve vzpružinu ku ctnostem a v předmět zásluhy, takže nikomu nelze dosáti odměny nebeské, kdo by zpěčoval se kráčetí krvavými šlépějími Ježíše Krista. Budeme-li s ním

trpěti, budeme s ním také kralovati^{*)} Pán Ježíš přijav na se zcela dobrovolně namáhání a utrpení, osten jejich zázračně otupil a pak nejen příkladem svým ale i svou milostí a nadějí v nehynoucí odměnu, všechny strasti pozemské učinil snesitelnějšími: „Nebo toto kratičké a lehké soužení naše působí v nás převelmi velikou váhu slávy věčné...“^{***)}. Proto se připomíná boháčům, že nezproštuje bohatství útrap, a že neprospívá na cestě ku šťastnému životu věčnému, ale spíše že na ní překáží:^{***)} strašně jsou hrozby Ježíšem Kristem na boháče vznešené:^{****)} přísný počet klásti budou jednou z užívání statků svých na soudu Božím. Vznešené učení o užívání statků pozemských, jež nám pohanští filosofové podali jen v začátcích, nedokonalé, Církev nejen dokonale objasnila, ale i v praktický život uvedla. Jest to učení o dobročinnosti, almužně. Základ učení tohoto spočívá v rozdíle mezi spravedlivým majetkem a spravedlivým užíváním majetku. Právo na soukromý majetek, jak jsme poznali, jest právo přirozené. V mezích práva soukromého majetku užívání jest člověku nejen dovoleno, ale naprosto nutno. Sv. Tomáš praví: „Jest dovoleno člověku míti vlastní majetek. Jest to také nutné pro život.“^{*****)} Táže-li se však někdo, jak se má jmění užívati, odpovídá mu Církev bez rozpaků takto: Co se tkne této věci, nemá považovati člověk věci zevnější (svůj soukromý majetek) za majetek výhradně svůj, nýbrž za jmění společné, aby beze všech obtíží se strádajícími mohl je sdíleti. Praví proto sv.

^{*)} 2 Tim. 2, 12. ^{**)} 2, Kor. 4, 17. ^{***)} Mat. 19, 23 a n. ^{****)} Luk. 6, 24 a n. ^{*****)} 2 II. qu. 46 a. 2.

Apoštol: „Bohatým prikazuj . . . ať rádi dávají a se sdělují^{*)} Nikdo ovšem není vázán přispívati bližnímu z toho, co potřebuje pro sebe a své příslušníky: ba nikdo není nucen zřici se ve prospěch bližního výdajů, stavu svému přiměřených: neboť, jak dí sv. Tomáš Aq., nikdo není povinen žiti stavu svému nepřiměřeně.^{**)} Komu však po uhrazení nutných a stavu svému přiměřených výdajů přece ještě něco zbývá, ten povinen jest ušetřiti z přebytku nuzným almužnu.^{***)} Tato povinnost není však — vyjma případy nejkrajnější bídy — povinností spravedlnosti, nýbrž povinností křesťanské lásky, kteréž ovšem žádný zákon nemůže právně vyžadovati. Avšak více než zákonů a soudů lidských dbáti jest zákona a soudu Božího. Kristus pak velmi často za rozličných okolností doporučuje dobročinnost: Blahoslavenější jest dáti nežli bráti.^{****)} Při posledním soudu bude týž Kristus souditi každého, kdo nuznému daroval almužnu, neb mu jí odepřel právě tak, jakoby jemu samému almužny se dostalo neb odmítlo: Pokudž jste to učinili jednomu z bratrů těchto mých nejmenších, mně jste to učinili.^{*****)} —

Krátký obsah všeho posud řečeného jest tedy tento: Koho Bůh obdaroval bohatěji na statcích buď tělesných a vnějších buď na statcích duševních, tomu dostalo se jich proto, aby jich užíval nejen ku svému zdokonalení, ale i ku prospěchu svých bližních za nástroj prozřetelnosti Boží se pokládaje. Sv. Řehoř praví: „Komu se dostalo

^{*)} 2. II. qu. 65. a 2. ^{**)} 2. II. qu. 32. a 6. ^{***)} Luk. 11, 41. ^{****)} Sk. ap. 20, 35. ^{*****)} Mat. 25, 40.

údělem schopností duševních, postavte se o to, aby bojný užitek přinášely. Kdo oplýváš jméním, hleď abys byl milosrdným a štědrým; dovedeš-li řídit a spravovati, buď především bedliv toho, abys tohoto umění užil ku prospěchu svých bližních.“*)

Dále poučuje Církev chudé, že chudoba po soudu Božím není zcela žádnou hanbou, a že práci výživy si zjednávati nepřináší žádnou necest. Toť potvrdil slovem (skutkem) i příkladem Kristus Pán, jenž pro naše spasení, jsa bohatým učiněn jest chudým **); ač byl Synem Božím a sám Bůh, chtěl přece, aby pokládán byl za syna tesařova: ba nezpěčoval se velkou část života svého ztráviti při práci v dílně řemeslnické. „Zdaž tento není tesař, syn Marie?“***) Všimneme-li si bedlivě tohoto Božského příkladu, pochopíme snadno, že pravá důstojnost a vznešenost lidská zakládá se na mravech t. j. na ctnosti; ctnost však, že jest společným statkem všech smrtelníků i vznešených i nízkých, že si ji tudíž může získati chudšas právě tak, jako boháč; dále shledáváme, že nebeské odměny dojdou jen ctnosti a záslužné skutky, ať je činí kdokoli. Ano zdá se dokonce, že Bůh jest více nakloněn nuzným: vždyť Ježíš Kristus praví, že blahoslavení jsou chudí ****): zve k sobě všecky, kdokoli prací a zármutkem stížení jsou, aby je potěšil *****); zvláštní lásku věnoval opuštěným a pronásledovaným.

*) S. Řeb. In Evang. Hom. 9. n. 7. **) Kor. 8, 9. ***) Mar. 6, 3. ****) Mat. 5, 3.: Blahoslavení chudí duchem. *****) Mat. 11, 28.: Pojdte ke mně všichni, kteříž pracujete a obtíženi jste a já vás občerstvím.

Poznavše tyto pravdy boháči nemohou zpyšněti ani chudí zmalomyslněti; jedni pak učí se dobročinnosti, druzí opět skromosti. Takovým způsobem zaceluje se propast mezi oběma třídami společnosti lidské a snadno se docílí přátelského a smířlivého smýšlení na vzájem.

Budou-li pak obě třídy poslušny zákonů křesťanských ustavičně, nespokojí se pouze s přátelstvím a smířlivostí, ale spojí se navzájem bratrskou láskou. Dospějíť k tomu vědomí, že Bůh jest Stvořitelem všech lidí, všichni že mají společný cíl, jímž jest Bůh sám, kterýž jedině lidi i anděly dokonale a naprosto oblažiti může; poznají, že Ježíš Kristus všecky svou smrtí vykoupil a za dítky Boží opět povýšil, takže jsou všichni navzájem i s Kristem Pánem, prvorozeným mezi mnoha bratry, bratrským svazkem sloučení. Pochopí se dále, že statky přírody a dary milosti náležejí vesměs veliké rodině pokolení lidského společně, a jen kdo se činí sám nehodným, že dědictví rajského se zbavuje. „A jestiže synové, (tedy) i dědicové, dědicové zajiště boží a spoludědicové Kristovi.“*)

Toť jsou zásady lidských práv a povinností dle názorů křesťanských. Zda neustal by v brzku veškeren spor ve společnosti lidské, kdyby pravdy tyto nabyly platnosti?

Ukázavši dráhu, po které najiti lze vyléčení přítomného zla, pokračuje Církev dále; svou vlastní rukou léčebných prostředků podává. Veškerá práce její směřuje k tomu cíli, aby všecko lidstvo vzdělala a vycho-

*) Řím 8, 17.

vala na základě své kázně a svého učení, jež jako řekami a potoky, — pomocí biskupů a kněží — snaží se do nejširších kruhů rozlévati. Ano, ona hledí i do vnitra vniknouti a obломiti vůle, aby daly se řídití a spravovati předpisy Božími. V této příčině zajisté velice závažné a předuležité, ježto na ní spočívá šťastné rozřešení nynějších zlých poměrů, může jedině Církev co nejvydatněji působiti. Vždyť jí sám Kristus Pán dal všecky ty prostředky, jimiž si cestu k srdcím razí, spočívá v nich tudíž síla božská. Proto jedině tyto prostředky pronikají k srdci lidskému, vedou člověka k plnění povinností, krotí zlé náruživosti, roznocují dokonalou lásku k Bohu i k bližnímu, dodávají zmužilosti k překonání všech překážek na cestě etnosti.

Pobledneme-li do minulosti, uzmíme krásný toho doklad. Uznávat každý, i nejzarytější nepřítel Círky Kristovy, že křesťanství to bylo, jež veškeru společnost lidskou ze základů obnovilo: že následkem této obnovy pokolení lidské spělo výš a výše, ano že uniklo záhubě a nabylo pravého života a tak dokonalého vzdělání došlo, že nepodařilo se tak žádnému věku minulému aniž se podaří v budoucnosti. Všech těchto dobrodiní jest zdrojem Ježíš Kristus a týž jest též jejich posledním cílem, takže vše od Něho počavši k Němu opět dospěti má. Jakmile vzešlo světu světlo sv. evangelia a když se zvěstovalo velebné tajemství o vtělení Slova a vykoupení lidstva, pronikl život Kristův všecky vrstvy lidské společnosti a zavedl v nich křesťanskou víru s křesťanskými zákony. Tím stala se obnova ve společnosti lidské.

Proto má-li se nyní společnost lidská opět vyléčiti, nutno jest vrátiti se zase ku

Kristu a obroditi křesťanský život jak ve veřejnosti tak v soukromí. Vždyť všeobecně bez odporu uznává se zásada, že každá společnost, jež se chýlí k rozpadnutí, musí se vrátiti ku svému původnímu zřízení chce-li k novému životu se probuditi. Neboť jenom tehdy vyhovuje spolek dokonale, pracuje-li o dosažení cíle, za kterým zřízen jest. tak aby každá snaha a každá práce spolková vycházela z téže příčiny, ze které povstal sám spolek. Odchyłka od cíle vytčeného připravuje spolku úpadek, kdežto návrat k cíli původnímu chorý spolek uzdravuje. Čirá tato pravda platí nejen o celém státě vůbec, ale i o všech třídách, z nichž stát se skládá, zvláště, a tedy i o třídě počtem nejsilnější, o stavu dělnickém.

Bylo by proti vši pravdě tvrditi, že Církev pečující jedině o věčné blaho zapomíná starati se o život časný. — Vždyť právě o to úsilovně heruje, aby dělnictvo z bídy vybredlo a lepšího postavení se dopracovalo. K tomu cíli zajisté již nemálo tím přispívá, že vede lidstvo k životu etnostnému. Neboť křesťanské mravy, -- ovšem kde se přesně zachovávají -- podporují nemálo blahobyť hmotný; spojujíce člověka s Bohem, původcem a zdrojem všeho blahobytu, krotí nenasytinou hrabivost a bezuzdné požitkářství, dvojíci to, jež nešťastným činí člověka uprostřed všeho nadbytku *); spokojující se konečně ukojením skrovných potřeb ušetří na daně a chrání od neřestí, jež nerozpráší snad jen malé zásoby, ale vyčerpají i značné jmění ba rozsáhlé statky po otčích zděděné. Ale Církev stará se pečlivě také

*) Kořen zajisté všeho zlého jest žádostivost 1. Tim. 6, 10.

o hmotné prostředky a horlivě činí vhodná opatření, jimiž se dělnictvu z bídy ku blahobytu pomáhá. V tom ohledu vykonala Církev tolik dobrodiní, že ji sami nepřátelé za to chválí. Tak daleko pokročila láska u prvních křesťanů, že boháčů zřikali se přecasto jmění svého, jen aby nuzným pomohli: a proto jest zaznamenáno v Písmě sv. . . . aniž pak byl mezi nimi kdo nuzný.*) Za tím účelem ustanovili sv. apoštolové jáhny, jichž úkolem bylo každodenně almužny rozdělovati: a sv. Pavel, ač se pečlivě staral o duševní blahobyt přemnoha obcí křesťanských, nicméně přece neváhal vydati se na namáhavou cestu, aby osobně chudým almužny přinesl. Tertullian zmiňuje se o zvláštních sbírkách, jež děly se od věřících při každém shromáždění ku podpoře nuzných, k zapravení pohřebních výdajů, pro chudé sirotky, starce a nešťastím stížené, a nazývá je „deposita pietatis“ t. j. „záložny křesťanské lásky“ **) — Tak vzniklo pohnání ono jmění, jež Církev povždy se svatou péčí ochraňovala jako soukromý majetek chudiny. Ba Církev nešťítala sa ani žebroty, jen aby mohla nuzným ku pomoci přispěti. Jsouc totiž společnou matkou chudiny i boháčů roznítala všude dobročinnou lásku k bližnímu a tak podařilo se jí založiti jednak různé řehole, jednak mnoho užitečných ústavů, pomocí kterých tou měrou bídě se ulevuje, že si téměř nedovedeme pomysliťi žádnou bolest, žádnou strast, proti níž by nebylo úlevy, potěchy, pomoci. Doráží se sice s mnoha stran na Církev právě pro tuto její dobročinnou lásku, jakž se dělo již za časů pohanských, a usiluje se o to, aby na místě této dobročinnosti,

*) Sk. ap. 4, 34. **) Apol. 2, 39.

na základě křesťanském zbudované, zavedla se dobročinnost jiná, řízená zákony státními. Než uahraditi něčím jiným štedrost křesťanskou, jež ku prospěchu bližního vše jest s to obětovati, nepodaří se nikomu. Neboť láska k bližnímu musí vždy prýštěti z nejsvětějšího Srdece Páně. Tudíž jedině Církev ctností touto se honosí a dalek jí jest každý, kdo od Církve jest odloučen.

Nelze však pochybovati, že k řešení otázky dělnické napjati třeba všech sil, jichž se člověku dostává, a že všichni, jichž se týče, musí k tomu cíli práci svou přispěti. Podobnost jakousi znamenáme v Boží prozřetelnosti: zřímeť, že k docílení účinku druží se vespolek všecky příčiny, na nichž výsledek závisí.

A tu dere se v popředí otázka, jaký úděl připadá moci státní při řešení otázky dělnické? Slovem „státní moc“ nerozumíme zde nahodilý vládní útvar u jednotlivých národů, ale míníme státní moc v takovém útvaru, jakého vyžaduje přirozený rozum lidský, a jakýž schválen jest ve zjevení Božím, o čemž jsme již pojednali v encyklice o křesťanském státu. A tu shledáváme, že úkolem vladařů jest: snažiti se všemožně o to, aby všecky zákony, jimiž se stát spravuje a řídí, podporovaly blahobyt jak celé říše, tak i všech jednotlivců. Především však prospívají státu: dobrý mrav, spořádaný život rodinný, zachovávání náboženství a práva, mírné ukládání státních břemen a spravedlivé jich rozdělení, rozvoj umění, průmyslu a obchodu, utěšený stav rolnictva a t. pod. Čím více v tomto směru věnuje se péče se strany státu, tím více se zvelebují blahobyt občanstva. — Těchto tedy

pák ku povznešení blaha musí užiti vláda, aby prospěla všem třídám, ale především dělnictvu. K tomu má také úplné právo, a nemůže se jí vytýkati, že se míchá do věcí, po kterých jí nic není, že se dopouští přehmatů: toť vlastní a hlavní povinnosti státu starati se o obecné blaho. A čím svědomitěji stát tuto úlohu zastáváti bude, tím méně bude třeba hledati jiných prostředků ku zlepšení poměrů dělnických.

Mimo to dlužno uvést na paměť hlubokou pravdu, že stát jest pro všechny třídy občanstva, tedy jak pro nízké tak vznešené. Jsouť dělníci ze stanoviska přirozeného práva neméně občany než zámožní, jsou právem součástíkou státu, beroucí podíl na životu státním a počtem svým v každém městě daleko jsou četnější ostatního obyvatelstva, což přece jest velmi důležité. Nelze-li tudíž nikterak připustiti, aby o jednu část občanstva všemožně se pečovalo, jiné pak naprosto se nedbalo, musí se stát nevyhnutelně starati také o blahobyt třídy dělnické; nestane-li se tak, poruší se spravedlnost, jež velí dáti každému, co mu náleží. Velmi moudře poznamenává k věci sv. Tomáš: „Jako část a celek v jistém smyslu považovati možno za jedno a totéž, tak i to, co celku patří, náleží i jaksi též jednotlivé části.*) Musí tudíž panovník, jenž o svůj lid otcovsky pečuje, považovati za svou nejpřednější a nejdůležitější povinnost ochraňovati všecky třídy občanstva stejnoměrně, aby neprohřešil se proti spravedlnosti distributivní.

Ač jest povinností všechněch občanů přispěti hřivnou svou ku společnému blahu, jehož každý jest účasten, nemohou přece všichni přispívati

*) 2. II. qu. 61. a 1. ad. 2.

stejným způsobem ani stejnou měrou. Necht se vládní útvar sebe více měnit, vždy potrvají rozdíly stavů v občanstvu; bez nich nemůže žádná společnost býti, ba ani nedá se vůbec mysliti. Tak např. naprosto jest nutno, aby některá část občanů věnovala se státnictví, zákonodárství, soudnictví, obecné správě a vojenství. Samo sebou se rozumí, že mužové tací si zaslouží ve společnosti lidské vyšší hodnosti, že tudíž zcela spravedlivě zaujmají přední místo mezi ostatními příslušníky státu, ježto pracují bezprostředně o dobru obecném. Kdo však jsou dejme tomu řemeslníky nepřispívají sice týmž způsobem a touž měrou státu, než prokazují přece jen velikých služeb veřejnému blahobytu. Jest sice jisto, že blaho společnosti lidské spočívati musí nevyhnutelně na ctnosti, aby lidé osvojivše si je stali se dokonalejšími. Než dobře spořádaný stát musí svým příslušníkům opatřiti prostředků časných, hmotných, ježto jsou ku konání ctností nevyhnutelně potřebny, jak nás učí sv. Tomáš*). A o dosažení těchto prostředků musí zdatné pracovati dělníci myslí i rukou, na poli i v dílně. A jest nám beze všeho vábání doznati, že v této práci — a nikde jinde — hledati dlužno pramen vši zámožnosti. Jest proto svatou povinností státu ujeti se dělníka v tom směru, aby se mu dostalo podílu ze všeho, co pro všeobecné blaho vyzískal, aby tak postarati se mohl o byt, oděv a stravu a tak bídě v šanc vydán nebyl. A jestliže se stát skutečně takovým způsobem dělníků ujme, neškodí tím nikomu, ale spíše poslouží veškerenstvu, poněvadž si žádný nepřaje, aby bídě živili ti, již se starají o potřeby všech.

*) S. Tom. De reg. princip. 1, 15.

vliv přenést z pole politického na příružené pole národohospodářské. A nescházelo činitelů, již vydatně převrat tento podporovali: Zdokonalením prostředků technických a novým způsobem výroby mohutně vzrostl průmysl; vzájemný poměr mezi třídou majetnou a dělnictvem valně se změnil; bohatství nahromadilo se u několika jednotlivců, kdežto massy lidu souží bída; dělnictvo u vědomí své síly sdružuje se ve spolky dobře organizované a konečně mravnost brozně poklesla. To vše nevyhnutelně musilo rozvésti boj, jenž již již nastává. A jak důležitý to zápas, patrně z toho, že téměř každý jeho rozluštěním se zabývá a konečného rozhodnutí jak s bázní, tak s dychtivostí očekává: učenci jednotlivě i společně na odborných kongressích, tábory lidu, sbory zákonodárné i poradné sbory panovníků, — zkrátka vše věnuje se otázce dělnické.

Jest pak, ctihodní bratři, Naším úkolem spravovati Církev a pečovati o společné blaho, a proto poslali jsme vám již encykliku o politické autoritě, dále o svobodě lidské, o křesťanském státu, a jiné těmito podobné, v nichž uvedli jsme vše, co bylo potřebí k vyvrácení bludných mínění v tom směru vzešlých. A z téhož důvodu chceme promluvit nyní o otázce dělnické.

Příležitostně již nejednou dotkli jsme se sice tohoto předmětu, nyní však pobádá Nás apoštolský úřad, na Našich bedrách spočívající, abychom se vši péčí, důkladně a v celku pojednali o této otázce, tak aby jasně vynikly zásady, na jejich základě dal by se správně i snadně rozřešiti spor svrchu připomenutý. V pravdě úloha to těžká, a velmi nebezpečná; neodvážíf se nikdo tvrditi, že by bylo snadno vymeziti vzájemná práva a po-

vinnosti mezi boháči, vládnoucími kapitálem, s jedné, a chudinou, lidem pracujícím, proletáři, se strany druhé. Také uzná každý, že úloha Naše plna jest nebezpečností, ježto živlové podvrtní chytře dovedou překroučiti u lidu mínění správné, a potom snadno rozvítí bouřlivě vzpoury. Než ať tomu jest jakkoli, poznáváme patrně a všeobecně se uznává, že dělnictvu jest pomoci naprosto potřebí, ba že třeba pomoci co nejrychleji, ježto skutečně životní poměry této třídy člověčenstva po většině jsou prabídne, nesnesitelné ba i člověka nedůstojné. Ježto totiž následkem převratů minulého století stará společnost řemeslnická vzala za své, žádným však novým zřízením se nenahradila, nad to ještě státní zákonodárství naprosto se vyzulo z názorů křesťanských, došlo k tomu, že dělnictvo vši ochrany jsouc zbaveno a ode všech opuštěno stalo se kořistí nelidských boháčů, jakož i bezuzdné konkurence. Zlu takto vzrostlému dostalo se podpory v lichvě, již Církev sice přechasto odsoudila, ale lakotní a hrabiví lidé chytře dovedli ji pod jinou škraboškou provozovati dále; k tomu pak všecken průmysl i obchod stal se výhradným majetkem několika málo jednotlivců, kteří nahromadivše ohromné bohatství uvedli v otroctví nesmírné spousty lidu dělného.

Socialisté chtějí odstraniti tyto neutěšené poměry, popudili chudinu proti boháčům pravíce, že třeba odstraniti soukromý majetek; všecko aby bylo jméním společným, jehož správu by pak vedly obce anebo stát. Domnívají se, že to jediný prostředek, kterým se nastalé zlo jediné dá vyléčiti. Než názor tento nevede nikterak k rozluštění naší otázky. Jestliť nemoudrý, ježto poškozuje zájmy samého dělnictva, jest však také nespra-

vedlivý, znásilňuje právoplatné majitele, převrací všechn pořádek, ano z kořene vyvrátil by státy.

Jest na blédni, že dělník, řemeslník z té příčiny a za tím účelem do práce se dává, aby něco vyzískal, něco si zjednal, co by bylo na prsto jeho vlastním majetkem, jměním zcela soukromým. Pro'o zajisté tělem i duší pracuje, aby opatřil si výživu, oděvu, zkrátka všeho, co náleží k životním potřebám; pracuje tudíž, aby si do byl nejen práva a spravedlivých nároků na mzdu, ale také proto, aby s výdělkem nabytým dle své vlastní vůle mohl nákladati. Jestliže tedy ušetří si něco některý dělník, uskrovně se, a zakoupí si pozemek tento ničím jiným než mzdou, ovšem v jiné způsobě: musí tudíž zůstatí pozemek v rukou dělníka neméně než prací nabytá mzda. Avšak v tom právě záleží, jak každý snadno poznává, právo vlastnické na jmění movité i nemovité. Chtí-li tudíž socialisté přeměnití veškeren majetek soukromý v majetek všem společný, zhoršují patrně stav všeho dělnictva, ježto mu odnímají svobodu, dle níž by mohlo nákladati se svou mzdou, jak samo by si přálo, ano tím olupují je i o naději i o schopnost svůj majetek zvětšití a lepšího postavení se domoci.

Jest tedy prostředek, socialisty proti bídě dělnictva doporučovaný, nemoudrý. Než mnohem více na pováženou jest, že čelí proti spravedlnosti. Vždyť právo na soukromý majetek jest právo člověku přirozené. V této příčině liší se také člověk podstatně od ostatních tvorů živočích. Zvíře nemá svobodného sebeurčení, nýbrž vládne jím dvojí pud přirozenosti. Pud chrání jeho mobutnosti, rozvíjí vhodně jeho síly, podněcuje i určuje jednotlivé jeho pohyby. Jeden pud povzbu-

zuje živočicha k sebezachování, druhý pak ku rozmnožení jeho pokolení. Obojího cíle snadno dochází zvíře užívajíc prostředků jež se mu předkládají, jež mu do cesty přicházejí; dále však pokročití nemůže, ježto jím vládne smyslnost a ojedinelé dojmy. Zcela jinak jest s člověkem. Pozorujeme sice v člověku podstatu živočišnou v úplné dokonalosti, takže má člověk tytéž požitky smyslné, ale byt byla sebe dokonalejší, nemůže si nikterak podmanití přirozenost lidskou, nýbrž jest této zcela podřízena, zcela poslušna. Čím hlavně člověk nad zvíře se povznáší, co člověka vlastně člověkem činí, čím naprosto od zvířete se liší, toť rozum. A právě proto, že jedině člověk ze všech živočichů rozumem jest obdařen, dostává se mu nutně pozemských statků netoliko k užívání — jako všem živočichům nerozumným — nýbrž udělují se mu v trvalý majetek a to i co se tkne věcí, jež užitím za své berou, i vzhledem k věcem, jež užity byvše ještě dále trvají.

Vše se nám ještě více objasní, budeme-li hlouběji zkoumati přirozenost lidskou samu v sobě. Jelikož pochopuje člověk svým rozumem nescíslné množství předmětů a z přítomnosti soudí na budoucnost, ježto jest pánem svého jednání a tudíž svobodně o sobě rozhoduje — sebeurčuje na základě zákona věčného, podřízen jsa ovšem Prozřetelnosti Boží: proto jest v jeho úplné moci vybrati si věci ku svému blahobytu prospěšné a to nejen pro přítomnost, ale i pro časy budoucí. Z toho vysvitá, že vrozeno jest člověku právo, na jehož základě stává se pánem nejen plodin, ale i půdy, poněvadž poznává a ví, že mu půda poskytne plodin k budoucímu životu potřebných. Člověk stále něčeho potřebuje; dnes

Zcela správný jest náhled, že nesmí ani jednotlivý občan, ani celá rodina ve státu zahynouti, zajíti, ale že každému musí býti ponechána volnost a svoboda, pokud se to ovšem nepřiči společnému blahu aneb právu jiných. Vláda pak má ochraňovati celek vůbec a jednotlivce zvlášť. Má pečovati o blaho celku proto, poněvadž dle přirozeného zákona toto blaho jest nejvyšším zákonem, pravým základem a důvodem všeho vladařství: má však věnovati též péči jednotlivcům z té příčiny, poněvadž dle přirozeného zákona jest vláda k vůli občanům, nikoliv občané k vůli vládě. A poněvadž veškerá moc vládne v Bohu se zakládá a v tom záleží, že Bůh s vladaři o své nejvyšší panství se sdílí, musí se řídit každý panovník pozemský příkladem panovníka nebeského, jenž právě tak otcovsky pečuje o blaho jednotlivců jako o blaho obecné. Bylo-li tudíž poškozeno at blaho veřejné at soukromé, neb hrozí-li mu nebezpečí, jež zahnati nikterak nelze, tu třeba, aby stát svoji pomocí přispěl.

Spočívá však blaho jak veřejné tak soukromé především ve svornosti, dále ve shodě života rodinného s příkázáními Božími a zákonem přirozeným, v úctě k náboženství a v zachování jeho předpisů, v čistotě mravů jak ve veřejnosti tak v životě soukromém, v šetření spravedlnosti, tak aby nikdo neškodil beztrestně jinému, konečně v zdárném vychování mládeže, aby — bylo-li by kdy třeba — dovedla vydatně vlast svou chrániti a hájiti.

Musí se tudíž ukázati moc státní v plné plataosti — ovšem aniž by meze své působnosti překročila — tenkrát: jestliže dělnictvo, zastavivší

práci a vzbouřivši se, hrozí vzpourou, jestliže přirozené svazky rodinné v kruzích dělnických se trhají, jestliže ohroženo jest náboženství u dělnictva tím, že se neposkytuje dosti času a příležitostí k vykonávání povinností náboženských, hrozí-li dále dělnictvu zkáza mravů tím, že v jedné a téže dílně zaměstnání jsou prací dělníci obojího pohlaví, jestliže i jiná osidla v této příčině se stoji, jestliže zaměstnavatelé nespravedlivým způsobem přetěžují dělníky a vnucují-li podmínky osobní důstojnosti a právům lidským zcela odporující, jestliže zdraví dělníkův podkopává se ukládáním přílišné práce a nepřiměřené jeho pohlaví a věku. — Toť pole působnosti moci státní, zákonem jí vykázané. Dále však stát pokročiti nesmí: jen hrozícímu nebezpečí státnímu kořen podtíti neb nastalému neštěstí od pomoci.

Nikdo nesmí tudíž bližního svého na právech jeho zkracovati a povinností státu jest přiblížeti k tomu, aby se každému práva dostalo a odvážili by se snad někdo někomu křivditi, aby státem v díle svém ihned byl přerušen a potrestán. Především však musí míti stát na zřeteli chudinu a jí zvláštní péči věnovati, neboť boháčů nepotřebují tolik ochrany státní, ježto sami s důstatek mají prostředků k vlastní ochraně. Chudina však na nic spolehnouti se nemohouc zcela jest odkázána na stát. A proto musí stát vzítí dělníky do zvláštní ochrany, ježto jsou většinou zcela bez majetku.

Než jmenovitě zvláště vytknouti dlužno několik důležitých zásad, jichž stát při řešení otázky sociální šetřiti musí.

Na prvním místě musí stát zákonitými opa-

třetími hájiti a ochraňovati soukromý majetek. Proto musí především zkrátiti nezřízenou dychtivost po cizím majetku, v lidu pracujícím žel Bohu nyní tak rozvícenou. Neboť ač jest dovolena snaha o zlepšení svého stavu a rozmnožení majetku, pokud se ovšem nepřítčí spravedlnosti, tož přece jest naprosto zakázáno, ku spravedlnosti nikterak přirovnati se nedá, ano i obecnému blahu by škodilo: pod rouškou bláznivé rovnosti přivlastňovati si majetek cizí. V pravdě veliká většina dělnictva chce se domoci lepšího postavení a to poctivou prací, beze všeho poškození bližního: ale mnoho jest těch buřičů, nasáklých špatnými zásadami, po novotách toužících, jimž o nic jiného neběží, než aby vzpouru zosnovali a jiné k násilnostem sváděli. Tu tedy zakročiti musí moc státní, musí přetrhnouti štvání, pokojné dělníky chrániti před svedením a právo platným majetníkům jmění před loupeží zabezpečiti.

Příliš dlouhá doba pracovní, mzda pak poměrně skrovná, dobánějí často dělníky ku společným, ujednaným stávkám, aneb docela i k záhalce. Tomuto nebezpečnému a již dosti častému nešvaru má rovněž odpomoci stát, ježto stávky neškodí pouze zaměstnavatelům a zároveň také dělníkům, nýbrž citelně poškozují i obchod a průmysl, vůbec veřejný blahobyt; poněvadž pak — jak učí zkušenost — bývají stávky ve spojení s násilnostmi a bouřemi, ruší také veřejný pokoj. V té příčině bylo by zdárné účinkujícím lékem vydati příslušné zákony a tak zabrániti, aby toto zlo nemohlo ani vypuknouti, odstraniti tudíž příčiny, z nichž nejspíše může vzniknouti spor mezi zaměstnavateli a dělníky.

Tím však není ještě vyčerpána pomoc, již stát jest povinen dělnictvu. Zbývá tu především ochrana statků duševních a té musí nezbytně dělnictvu poskytnouti stát. Ač nám jest život pozemský milý a vskutku cenný, není přece naším cílem posledním, nýbrž jest pouze cestou, prostředkem k obohacení naší duše poznáním pravdy a láskou k dobrému. Duše naše jest stvořena k obrazu a podobnosti Božímu, v ní trní ona vznešená důstojnost člověka, již povolán jest k vládě nade všemi tvory nižšími, již dovede ovládati zemi i moře ku svému prospěchu; „... naplňte zemi a podmaňte ji, a panujte nad rybami mořskými a nad ptactvem nebeským, i nade všemi živočichy, kteříž se hýbají na zemi.“) Vzhledem k tomu jsou si všichni lidé rovni, není žádného rozdílu mezi boháči a chudšasy, pány a služebníky, panovníky a poddanými: nebo tentýž Pán jest všech.**)

Nelze nikomu beztrestně vztáhnouti ruky své na důstojnost lidskou, neboť Bůh s velikou úctou vládne nad člověkem; nemá tudíž žádná moc zadržovati člověka na cestě k dokonalosti, jež má jej vésti k životu věčnému na nebesích. Ba ani člověk sám nemůže v té příčině jednati o své újmě, k čemu jej jeho přirozenost nakloňuje, neboť nejedná se tu o jeho vůli nýbrž o nevyhnutelné, svaté povinnosti k Bohu. — Máme tu na mysli nevyhnutelnou potřebu klidu v nedělního. Nerozumíme však tímto klidem požitkem lenivé nečinnosti, tím méně úplnou zahálku, podporovatelku neřestí i marnivosti jakéž si mnozí přejí, nýbrž míníme klid posvěcený náboženstvím. Nábožensky posvěcený klid zdržuje

*) Mojž. 1, 38. **) Řím. 10, 12.

sice člověka od obvyklých prací, ale zároveň povznáší jej z prachu všedního života k myšlénkám o věcech nebeských, pobádá jej, aby sloužil Pánu Nejvyššímu, jak to je jeho spravedlivou povinností. Toť pravý důvod klidu svátečního, toť pravá jeho povaha. V tom smyslu potvrdil jej Bůh již v St. Zákoně zvláštním svým přikázáním: Pomyš, abys den sobotní světil*) a po stvoření člověka sám nám dal krásný příklad tajemně klid tento posvětit: „... a odpočinul dne sedmého ode všeho díla, kteréž byl dělal.**)

Další povinností státu vzhledem k dělnictvu jest péče o jejich blaho hmotné, statky a sně. V té příčině třeba vyrvatí ubožáky z rukou krutých vyděračů, již bez milosrdenství jich vykořisťují ku svému prospěchu, za zboží a nikoli za lid je považujícíe. Vždyť viděti mnohdy, že vyžaduje se na nich tolik práce, že duch jejich stupí a tělo únavou podléhá, a to přece jest proti vši spravedlnosti i proti lidskosti. U člověka má všecko své určité meze, přes něž nelze pokročiti dále, omezena jest tudíž i jeho síla pracovní; stoupá sice cvikem, ale jen tenkrát, jestliže jest postaráno o to, aby v čas se jí polevilo a doprálo odpočinku. Dlužno tedy přihlížeti k tomu, aby denní doba pracovní nebyla delší než jak stačí síly dělníků. Jak často a na jak dlouho měla by se doba pracovní přerušiti, ustanoviti nutno dle způsobu práce, dle času a místa, kdy a kde se pracuje, konečně dle tělesných sil pracujících. Na př. práce v lomech, dolech a hutích vyžadují patrně veliké námahy a jsou i zdraví lidskému nebezpečné; musí tudíž čas k nim vyměřený býti krátký. Některých prací nelze v jisté roční době vyko-

*) 2. Mojž. 20, 8. **) 1. Mojž. 2, 2.

návati vůbec, neb jen s velikými potřebami, kdežto v jiné době hravě se provedou. Konečně co dokáže zdravý, silný muž, nesmí se vyžadovati od ženy neb docela od slabého dítky. Co se tkne dětí, nemají se do dílen a továren připustiti dříve, dokud nedosáhnou určitého věku a jistého stupně tělesných i duševních sil. Předčasná, namáhavá práce utlumí vývoj sil a je-li zlomen květ věku dětského, pak celý vývoj těla i duše velice trpí. Též sluší dobře uvážiti, že některé práce nehodí se pro ženy, jež vlastně povolány jsou k řízení domácnosti. Práce v domácnosti hájí ženě jednak její důstojnost, jednak usnadňuje zdárné vychování dítek a podporuje domácí štěstí. Vůbec dlužno přesně ustanoviti dělníkům tolik odpočinku, kolik jest třeba k nahrazení sil prací ztrávených, neboť přerušeni práce nemá jiného účelu než náhradu sil. V každé úmluvě mezi zaměstnavateli a dělníky musí býti tudíž výslovně neb mlčky obsažena podmínka, že dělníkovi pojišťuje se doba odpočinku, jednak k oddechu a nabytí nových sil, jednak k vykonání povinností k Bohu. Ano smlouva bez této podmínky byla by proti vši mravnosti, poněvadž nikdo nemůže na nikom žádati, aby zanedbával povinností k Bohu a k sobě samému, nikdo však také nemůže něco podobného slibiti.

Přistupujeme nyní k předmětu v řešení otázky dělnické nad jiné důležitému, jenž zasluhuje vši pozornosti, aby se mu dobře rozumělo, a tak aby se ani na jedné ani na druhé straně s pravé cesty nezloudilo. Jedná se o mzdu. Výška mzdy záleží zajisté na obapolném dohodnutí se dělníka se zaměstnavatelem: i zdá se, že zaměstnavatel zaplativ dělníkovi mzdu smlouvanou, prost jest všech

závazků a ničím více povinen není. A tehdy jenom že jednalo by se nespravedlivě, kdyby zaměstnavatel zpěchoval se vyplatiti celou mzdu, anebo kdyby dělník nevykonal slíbené práce: v těchto případech pak že nutno, aby zakročil stát, aby tak každý přišel ku svému, do jiného pak že již mu nic není. — S tímto úsudkem nemůže však nestranný pozorovatel zcela souhlasiti, neníť přesný, poněvadž se v něm pomíjí článek předležitý. Pracovati totiž neznamena nic jiného, než namáhati sil svých k opatření výživy a všech ostatních potřeb životních, sloužících především k sebezachování. V potu tváře své jisti budeš chléb*) Má tudíž práce dvě vlastnosti přirozené: jest předně osobní, poněvadž síla i námaha jest osobním majetkem pracujícího a slouží k jeho užitku, za druhé jest nutna, poněvadž výtěžku z práce potřebuje člověk nevyhnutelně k obhájení živobytí, a zachovati života svého, toť povinností zcela přirozenou, proti níž se nelze zpěchovati. Uvažujeme-li tudíž o práci, pokud jest osobní, nelze pochybovati, že závisí úplně na vůli pracujícího smluviti se se svým zaměstnavatelem o sebe skrovnější mzdu: pracujet zcela svobodně a proto může zcela dle své vůle spokojiti se s nízkou mzdou anebo nemusí ani žádné požadovati. Ale docela jinak souditi nám dlužno, zříme-li k druhé vlastnosti práce, k nutnosti, již ovšem od první vlastnosti, osobnosti, odloučiti lze jen myslí, nikoli však ve skutečnosti. Každý má povinnost zachovati svého života a zločinu by se dopustil každý, kdo by této povinnosti nedostál. Každý má tudíž také přirozené právo nalézt si výživu. V té příčině jest ovšem chudina odkázána

*) Mojž. 3, 19.

na práci rukou svých. Dejme tomu, že se dělník se svým zaměstnavatelem výslovně dohodne o výši mzdy: přece jen není tím nikdy odstraněn požadavek přirozené spravedlnosti, totiž že mzda vždycky musí vystačiti pracovitému a spořádanému dělníku k výživě. A požadavek tento jest starší každé úmluvy mezi dělníkem a jeho zaměstnavatelem: na nich tudíž zcela nezávislý. Proto jestliže z kruté bídy aneb ze strachu přijme dělník příliš těžké podmínky, zaměstnavatelem mu nabízené, tu děje se zde násilí, s nímž spravedlnost nikterak souhlasiti nemůže. — Aby si však v těch a podobných případech nepočínala správa obecní nepřístojně, zvláště co se tkne denní doby pracovní pro různé druhy práce a ochrany zdravotní v dílnách, jest radno, předložiti tyto otázky, vzhledem k různým časovým i místním poměrům, zvláštním výborům, o nichž promluvíme níže, anebo zvoliti jinou cestu směřující k ochraně zájmů dělnictva, jak toho vyžadují poměry, ochrany pak státní užiti teprve v čas potřeby.

Vydělá-li si dělník dostatečnou mzdu, aby mohl býti se svou rodinou slušně živ, bude míti z čeho šetřiti a ví-li, k čemu ho vede a napomíná sám přirozený zákon, přivede to tak daleko, že po uhrazení všech výdajů uloží si nějakou částku a tak i skrovného majetku se dopracuje. A zajisté nerozluští nikdo dělnické otázky, kdo neuzná zásady nedotknutelnosti soukromého majetku. Zákoný musí tudíž v tom směru působiti a účinné k tomu napomáhati, aby pokud možno všichni občané získali si jmění. Toto opatření přineslo by v brzku stkvělé ovoce: především shledáme stejnoměrnější roz-

dělení majetku. Následkem občanských převratů v minulém století rozdělilo se obyvatelstvo měst na dvě třídy, mezi nimiž zeje nesmírná propast. Na jedné straně zříme ohromnou moc, poněvadž se tam nakupilo bohatství. Tato strana ovládající veškeren obchod i průmysl, užívá tohoto mocného zřídla blahobytu jedině ku svému vlastnímu prospěchu a má také ve správě státní hlavní slovo. Na druhé straně zříme nepřehledné množství lidu chudého, bezmocného, než každé chvíle ku vzpouře připraveného. Poskytne-li se však ubožákům těmto vyhlídka, že pílí a námahou domohou se majetku byť i malého, oba tábory nevyhnutelně se sblíží, ježto nebude tu více protivy mezi nesmírným bohatstvím s jedné a nejkrajnější bídou se strany druhé.

Než ještě jiné ovoce přineslo by nám urovnání poměrů majetkových: země vydala by jistě větší hojnost plodin. Neboť člověk vida, že obdělává svou vlastní půdu, pilněji a svědomitěji pracuje, ano půda stane se mu majetkem velice milým, kdyžť poznává, že mu nejen poskytuje výživu v přítomnosti, ale že i pro budoucnost slibuje důstatek pro celou jeho rodinu. Vidíme tedy zcela jasně, že by tato čilá práce zjednala větší hojnost plodin zemských, a tím že by se rozmnožil také blahobyt celého státu. — Z toho plynul by i další, velevýznamný prospěch: lidé by jistě přilnuli ku svému rodišti a nevyhledávali by cizích krajů, kdyby jim vlast zabezpečovala slušné živobytí. — Ovšem, aby se k tak krásnému výsledku došlo, nesmí stát uvalovati na soukromý majetek velikých daní, které by jej v brzku pohltily. Vždyť právo na soukromý ma-

jetek není právem zákony lidskými daným, nýbrž právem přirozeným a proto nemůže a nesmí je stát zrušiti, nejvýše může užívání majetku upravit a uvésti v soulad s dobrem obecným. Dopouštěl by se tudíž stát nespravedlnosti a jednal by proti vši lidskosti, kdyby vymáhal na svých příslušnících ze soukromého majetku větších daní než slušno a spravedливо.

Konečně velice mohou přispěti k zdárnému rozřešení naší otázky zaměstnavatelé a i dělníci sami, opatří-li a zřídí-li se rozličné ústavy, zvláště dobročinné, o jichž prospívání mohou pracovati jak boháč tak chudí a tak k sobě se sblížiti. Sem náležejí spolky ku vzájemné pomoci, různá soukromá opatření ku poskytnutí pomoci dělníkům, jejich vdovám a sirotkům při náhlém neštěstí, onemocnění neb úmrtí; opatření pro právní ochranu dítek, jinochů a panen, ano i zcela dospělých.

První však místo rozhodně náleží spolkům dělnickým, s jichž účelem všechna vyjmenovaná opatření se kryjí. V dobách minulých rozvíjely po dlouhý čas zdárnou činnost cechy řemeslnické. Nade vši pochybnost jest jisto, že prospěly nejen řemeslníkům, ale i vývoji řemesel, jak tomu svěděl mnoho krásných památek. Nyní ovšem, kdy vzdělanost daleko pokročila, nové zvyky a obyčeje nastaly a tím také potřeby životní se změnily a zvětšily, nutno stará tato zřízení přispůsobiti tak, aby přítomnosti vyhovovala. Vidíme sice ku svému potěšení, že již vznikají podobné spolky a to buď výhradně dělnické, anebo i smíšené, sestávající ze zaměstnavatelů i dělníků; jest si však přáti, aby se rozhovořovaly, sílily a mohutněly. Ačkoli jsme již několikráte

promluvili o spolcích těchto, jest tu přece na místě ukázati, že jsou jak velice prospěšné, tak i zcela oprávněné. Posléze nebude škoditi, připojíme-li něco o jejich vnitřním zařízení a vytknutém cíli.

Slabé síly jednotlivce pobádají ano nutí člověka, aby se s jinými spojoval ku vzájemné pomoci a podpoře. Písmo sv. praví: Protož lépe jest býti dvěma spolu než jednomu: neboť mají užitek tovaryšstva svého. Padne-li který z nich, druhý ho pozdvihne. Běda samotnému: nebo když padne nemá, kdož by ho pozdvihl.*) A jinde opět: Bratr, kterýž má pomoc od bratra, (jest) jako město pevné**) Tak jako jest přirozeně puzen člověk spojití se s jinými ve velikou společnost státní, právě tak touží po jiných spolcích státu sice menších, ale přece spolcích v pravém slova smyslu. Liší se ovšem menší spolky od veliké společnosti státní v příčině nejedné a nikoliv nezávažné. Tak na př. účelem státu jest pojistiti jednomu každému svému příslušníkovi blahobyť, na nějž má také každý právo. Proto nazývá se stát společností obecnou, obcí, poněvadž se spojují v něm lidé za tím účelem, aby se vzájemně, společně, všeobecně sdíleli o prospěch získaný — tvoříce společnost jednu, všechny lidi v sobě obsahující.***) Avšak ony společnosti menší, jež se tvoří v láně státu, jsou soukromé, poněvadž jejich nejbližším cílem jest prospěch soukromníků t. j. jejich členů. Soukromou společností jest ta, která si za účel vytkla soukromý prospěch na př., když se dva neb tři spojí

*) Kaz. 4, 9. 10. **) Přísl. 18, 19. ***) S. Tomáš
Contra impugnantes Dei cultum et religionem 2.

ku provedení obchodu.*) Avšak ačkoli soukromé společnosti ve státu se utvořily a v něm dále trvají, jsouce jeho částí, nemá přece stát moci rozpustiti je beze všeho ohledu. Vždyť na základě práva přirozeného smí se člověk spolčovati: stát pak proto jest, aby chránil a zastával právo přirozené, ne aby je zničil, odstranil. Proto dovolil-li by stát zakázati občanům sdružovati se ve spolky soukromé, jednal by sám proti sobě, ježto z téhož důvodu a na tomže základě vznikl jako spolky soukromé, na přirozené povaze lidské, jež nutí člověka, aby ku svému prospěchu spolčoval se s jinými. Stává se ovšem, že v některých případech má stát plné právo vystoupiti proti takovému spolku na př. jestliže vytklý cíl jejich nesohlasí s mravností, spravedlností, neb je-li zřejmé na úkor veřejnému blahu. Ano v takových případech musí stát činně vystoupiti a spolky takové úplně zrušiti a nedovoliti ani, aby podobné ustavití se mohly. Při tom však bedlivě musí dbáti toho, aby nezasáhl v právo občanů a neustanovil pod záminkou veřejného blaha něčeho, co by se přičilo rozumu. Neboť jen potud zavazují zákony lidské, dokud odpovídají rozumu a neodporují tudíž věčně platnému zákonu Božímu.**)

Máme tu především na mysl různé společnosti náboženská a řády duchovní, jež buď církev mocí svou sama založila, buď ze zbožné myslí její dítek vyprýstily. Jak veliké požehnání pokolení lidskému přinesly, o tom svědčí přecetné

*) Tamtéž. **) Lidský zákon, dí sv. Tomáš, má závaznou moc zákona jen potud, dokud odpovídá zdravému rozumu. Z toho zřejmě plyne, že odvozuje se od zákona věčného. Pokud se však nchyluje od rozumu, nazývá se zákonem nespravedlivým, pak nemá závazné moci zákona, ale je spíše násilím. S. Tom. I. II. qu. 13. a 3.

stránky historie. Poněvadž pak jsou založeny k rozšíření a zakořenění mravnosti, poučují bádající o nich rozum, že zakládají se na právu přirozeném. Po stránce náboženské poslušny jsou ovšem jedině Církve. Nemohou tedy světští panovníci osobovati si na ně nějakých práv aneb docela přenéstí na se jejich správu: stát si jich má spíše vážiti, starati se o jich trvání a kdyby potřeba kázala, hájiti jich proti bezpráví. Bohužel, zažili jsme zejména v poslední době zcela jiných věcí. Na mnoha místech zakročila vláda proti družstvům náboženským zcela bezprávně, násilně; nedbajíc ani zákonů občanských, zbavila je práva osoby mravní a oloupila je i o jmění. Na toto měla nepopíratelné právo Církev, dále členové jednotlivých družstev, zakladatelové, kteří k určitému účelu jmění věnovali a konečně i ti, k jichž dobru nadání byla zřízena. Proto musíme rozhodně stěžovati si do nejvýše nespravedlivé loupeže této a to tím spíše, poněvadž se pronásledují pokojná, mřumilovná, všestranně užitečná družstva katolických mužů, a to v čase, kdy se všude prohlašuje úplná svoboda spolčování; kdežto s druhé strany dovoluje se v té příčině naprostá bezuzdnost, jak náboženství tak státu nebezpečná.

Jestí vskutku nyní veliký počet nejrozmanitějších spolků, zvláště dělnických, ano daleko větší než za časů minulých. Nechceme zde pátrati po jejich vzniku, po cíli, za kterým pracují, ani po směru, jakým se berou, jest však nade vši pochybnost jisto, že větším dílem poslouchají tajných vůdců a mají zařízení takové, jež neodpovídá ani dobru náboženskému, ani státnímu, a k tomu čelí, aby veškeru práci na sebe potáhly, tak aby tomu, kdo by do nich vstoupiti se zdráhal, vůbec žádné

práce se nedostalo a aby tak bídně zahynul. —

Jest tudíž na křesťanských dělnících, aby se rozhodli, buď následovati svých soudruhů a vstoupiti do spolků náboženství nepřátelských, buď ustaviti spolky nové, síly své v nich soustřediti, aby se tím snáze mohli hájiti před nespravedlivým a nesnesitelným utlačováním. Že křesťanští dělníci musí učiniti to poslední, uzná beze všeho každý, kdo nechce ztroskotati blaženost pokolení lidského.

I shledáváme, že celé řady křesťansky smýšlejících mužů porozuměvše požadavkům doby, snaží se neúměrně a zkouší všemi možnými a dovolenými prostředky přivesti dělnictvo na pravou cestu a do slušného postavení, začož zasluhují vší chvály. Zříme, kterak hledí zvýšiti blahobyť rodin i jednotlivců, pečují o to, aby urovnal se vzájemný poměr mezi dělnictvem a zaměstnavateli tím, že jim uvádějí na paměť jejich povinnosti vzhledem k zachovávaní předpisů sv. víry, což jest velice chvalitebné a zajisté správné, neboť jedině tyto předpisy vedouce člověka k mírnosti, zakazují každou výstřednost a udržují pokojné spoluzítí při vší nerovnosti stavů společenských. Za tou příčinou shromazďují se tito výtečníci, aby radili se o krocích ve prospěch dělnictva, a aby spojenými silami uspíšili rozřešení předůležitě této otázky. Jiní opět snaží se řemeslníky a dělníky sdružiti ve spolky a věnují své síly tělesné i duševní, své jmění k tomu cíli, aby zdárně a trvale prospívaly. Biskupové tuto činnost rozněcují a čile i činně podporují. Jejich jménem stará se svědomitě o duševní vzdělání členstva spolků dělnických mnoho kněží jak světských tak řádových. Konečně zámožní, dobře smýšlející, praví katolíci, nelitující žádných obětí, stávají se příznivci i soudruhy

dělníků; věnují značné obnosy peněžitě k zařízením a rozšíření spolků dělnických, které dělníka značně podporují, takže si může dosti vydělávati nejen pro každodenní potřebu, ale že si může zabezpečiti i bezstarostnou budoucnost. Netřeba výslovně podotýkati, jak veliký užitek přinesla již tato mnohonásobná činnost obecnímu blahu. V té příčině kojíme se nejlepší nadějí, jen vzrostou-li tyto spolky počtem a budou-li moudře řízeny. Jest tudíž povinností státu poskytnouti jim ochrany, ale do vnitřních záležitostí jejich nesmí se vkládati, neboť cizí vliv snadno ničí život, jenž ze vnitř z vlastního principu vycházeti musí.

Doznati musí každý, že k udržení vnitřní jednoty i k souladné působivosti vnější zkrátka ku zdárnému řízení spolku, potřebí jest nevyhnutelně důmyslu i moudrosti. Je-li tudíž spolčování právem občanů — a tím vsutku jest — jest také jejich právem dáti spolku zřízení i stanovy k vytčenému účelu vedoucí. Myslíme pak, že nelze dopodrobna určit, jaké zřízení a jaké stanovy spolky měly by vůbec míti, neboť to záleží vše na zvláštním rázu jednohokaždého národa, na zkušenostech, na způsobu a výnosnosti rozličných prací, na rozvoji obchodu a na mnoha jiných okolnostech, o nichž bedlivě uvažovati dlužno.

Avšak jest přece jedno všeobecné a stále platné pravidlo, jež záleží v tom, že spolky dělnické musí býti tak zřízeny a tak spravovány, aby poskytovaly s důstatek vhodných prostředků k dosažení cíle, totiž k zjednání a zvelebení statků tělesných i duševních. Jest tudíž zřejmo, že především třeba dbáti náboženství. Náboženství, základ vši mravnosti, musí také býti základem každého spolku dělnického, neboť jinak by spolek v brzké svůj původní ráz ztratil

a ocitl by se na témže stupni s oněmi spolky, jež si náboženství úplně nevšímají a je zavrhuji. Co by však prospělo dělníku, kdyby pomocí spolku nabyt sice statků pozemských, zahynula-li by však duše jeho vši potavy zbavena byvši? Nebo co jest platno člověku, byť všecken svět získal, a na své duši škodu trpěl?*) V tom právě lišiti se mají křesťané od pohanů, jak učí Kristus Pán „nebo toho všeho pohané hledají... Hleďte tedy nejprve království Božího a spravedlnosti jeho: a toto všecko bude vám přidáno.**) Majíce tudíž království nebeské za svůj poslední cíl, musí spolky především hleděti k tomu, aby dbalo se svědomitě náboženského vychování, aby jedenkaždý člen spolku znal své povinnosti k Bohu, co třeba věřiti a konati k dosažení věčné spásy. Nechť dále pečují spolkové všemožně o to, aby postavily se mocné hráze proti přívalu nesčetných bludů i mravní zkázy; nechť pobízejí členy své ku zbožnosti a věrné službě Boží, zvláště ve dny sváteční; nechť rozníti v nich lásku a úctu k Církvi, společně to mateři všech, nechť povzbuzují ku poslušnosti její příkazů a k přijímání sv. svátostí, očišťujících duši od skvrn hříchu a naplňujících ji ctnostmi.

Zbudí-li se takto spolky dělnické na základě náboženství křesťanského, otevře se cesta k ustálení vzájemných poměrů mezi jejich členy, nastane svatý klid a kvetoucí blahobyt. Úřady spolkové buďtež rozděleny tak, aby vyhovující účelu, neohrožovaly svornost mezi členy tím, že by snad úředníci příliš se lišili od ostatních spolučlenů.

*) Mat. 15, 26. **) 32. 33.

Práva i povinnosti úředníků buďtež náležitě vymezeny, aby se nikomu neděla křivda.

Společná pokladna nechť jest svědomitě spravována. Výpomoc jednotlivci poskytovaná nechť se určí dle skutečné potřeby. Mezi vzájemnými právy a povinnostmi dělníků i zaměstnavatelů zachovejš se vždy žádoucí shoda. K vyřízení stesků nechť zvolí se zvláštní výbor, sestávající z mužů bezúhonných a rozšafných, jichž výrok rozhodně a neodvolatelně by platil. Ovšem musili by zasedati v tomto výboru zástupcové jak dělníků tak zaměstnavatelů. — Dále musí se starati spolky o to, aby nikdy práce nescházelo, potom, aby dělníci řádně přispívali do společné pokladny, z níž by se vypomáhalo jednotlivcům nejen v nenadálem neštěstí, ale i v čas nedostatku práce, v nemoci i ve stáří.

Jsme pevně přesvědčeni, že, bude-li se těchto pokynů dbáti, dosti bude postaráno o blahobyt lidí chudobných, čímž katolické spolky stanou se také nemalou pákou ku povznesení blahobytu.

Z minulosti dá se dosti dobře správně souditi na budoucnost. Ač se časy ustavičně mění, opakují se přece podobné úkazy, poněvadž vše se řídí a spravuje prozřetelností Boží, jež všecko uspůsobuje a podrobuje účelu dle svých věčných úradků. Dobře víme, že prvotní křesťané byli v opovržení hlavně proto, poněvadž byli po většině lidé chudí, dělníci, prací rukou svých se živící. A hle, ačkoli se jim nedostávalo ni majetku ni moci, dosáhli přece povlovně přízně bohatých a ochrany mocných. Poskytli světu vzorný příklad pracovitosti, pilnosti, mírumilovnosti, spravedlnosti a zvláště obětavé lásky, takže rozptýlily se všechny předsudky proti nim chované,

umlkly žaloby lidí zlovolných, a pohanská nevěra musila poněáhu ustoupiti zářícímu světlu pravdy křesťanské.

Dnes stala se palčivou otázka dělnická; aby se rozřešila cestou mírnou, zákonitou, o to jedná se především státu. A tu se nemýlíme, řekneme-li, že křesťansky mýšlející dělníci uspíší správné rozřešení této otázky, jestliže se budou v dobře organizovaných spolcích za moudrého vedení ubíratí touže cestou, po které kráčeli prvotní křesťané nejen ku svému blahu, ale i ku blahu celé společnosti lidské. Neboť, byť vládla člověkem sebe silnější moc předsudku, byť jim lomcovaly sebe mocněji náruživosti, přece všude ještě, kde zlovůle neutlumila nadobro citu pro právo a pravdu, kloniti se bude přizeň občanstva k mužům, kteříž na prapor svůj napsali si za heslo pilnost a mírnost; veřejnost vždy ujme se strany, jež váží si spravedlnosti nad všecken zisk a jež bez ohledů věrně plní svých povinností. Rozšíření a zmohutnění dělnických spolků katolických přinese také žádoucí užitek oněm dělníkům, již zřekli se vši víry i mravnosti: usnadní jim návrat k lepším názorům. Nešťastníci tito přicházejí přecasto k smutnému přesvědčení, že jsou hanebně klamáni lichými sliby, vidí, že pranic jim neprospívají jejich spolky, v nichž vládnou místo bratrské lásky ustavičné spory společně s nesvědomitou a nevěreckou chudobou duševní; pocítují, že čím dále tím tvrději i nelidstěji nákladají s nimi brabiví zaměstnavatelé a že jsou ceněni jen dle výše zisku, jež svým pánům přinášejí, a tak na těle i na duchu zdrceni chtěli by sice vyváznouti z tohoto ponižujícího otroctví, než netroufají si buď ze studu neb z obavy, aby se jim nevytýkala.

neuvědomělost a zpátečnictví. Všem těmto mohly by katolické spolky zdárně prospěti, kdyby kolísajícího — po odstranění překážek — pobídli do svého středu a zmoudřevším popřáli bratrské ochrany.

Ukázali jsme vám, ctihodní bratři, kdo jest povolán ku spolupůsobení při řešení přenesané otázky dělnické a zároveň, jak by každý spolupůsobiti měl. Nuže přilož každý, koho se týká, ruky své k dílu a to bez průtahu, aby otálením nestalo se zlo nezhojitelným a všecken lék potom zbytečným. Vladařové dávejtež v tom směru moudré zákony a vhodná nařízení; zaměstnavatelé a boháčci buďtež pamětlivi svých povinností; dělníci, o jichž věc tu především běží, hajtež zájmů svých jedině cestou zákony dovolenou. Poněvadž pak náboženství jest jedině s to vyhladiti zlo z kořene, jak shora jsme dokázali, ať všichni povolání usilují o to, aby rozhodně zavládly všude křesťanské mravy, bez nichž žádná sebe moudřejší opatření nemohou zjednati prázdného blahobytu.

Církev pak, pokud se jí týče, nebude jistě otáletí svou všestrannou pomocí, ale činnost její bude tím větší, čím větší volnosti v jednání se jí dopřeje. To nechat mají na paměti zejména ti, v jichž rukou jest blaho státu. Nechat veškeru duchovenstvu věnuje veškery své síly jak tělesné tak duševní této důležité úloze, a pod vašim vedením a dle vašeho příkladu, ctihodní bratři, nechat uvádějí všem stavům na paměť a vstěpují do duše zásady sv. evangelia, nechat všemi možnými dovolenými prostředky pracují o blahu lidu, především pak ať nezapomínají na korunu všech ctností, na lásku,

ale ať ji chovají k sobě navzájem, a i v ostatních stavech vyšších i nižších ať ji všemožně rozněcují a podporují. Vždyť veškeru spásu jen v lásce hledati dlužno, ovšem v lásce křesťanské, jež jest vždy ochotna obětovati i samu sebe pro blaho bližního, jež jest zázračným protijedem proti pýše a sobectví i požitkářství, již krásně zobrazil sv. Pavel slovy: „Láska trpělivá jest, dobrotivá jest . . . nehledá, co jejího jest . . . všecko snáší, všeho trpělivě čeká.“*)

Jako záruku Božího požehnání a díky Naší lásky udělujeme vám radostně, ctihodní bratři, vašemu duchovenstvu i lidu apoštolské požehnání.

Dáno v Římě u sv. Petra, 18. dne měsíce května, léta 1891., ve 14. roce Našeho pontifikátu.

Lev XIII.,
papež.

*) 1. Kor. 13, 4.—7.

Doslov.

Historie nás učí, že významné doby splodí také své muže, kteří osvědčují v daných poměrech podivuhodným způsobem výtečné dary svého ducha. Hnutí socialní, v našem století tak palčivé, našlo ve sv. Otcí, Lvu XIII. veleducha, jenž svou proslavenou encyklikou „O otázce dělnické“ potvrdil stkvělým důkazem slova Spasitelova „Vy jste soli světa.“

Opravným snahám vykázal Lev XIII. správnou cestu, rozptýlené pracovníky na poli socialním sjednotil v mohutný svorný šik, liknavým a váhajícíím uložil autoritativně povinnost obětavé práce ve prospěch strádajícího lidu.

Proto byla tato epochální encyklika přijata s velikým povděkem i v táboře Církvi nepřátelském, a jest křesťanským dělníkům dosud nejspolehlivějším vodítkem, neboť obsahuje stručně celý program křesťanského socialismu. Odhodlali jsme se vydati encykliku tuto, poněvadž prvního překladu jejího, v Praze r. 1891 vydaného, nelze obdržeti. Doufáme, že neopomenou zvláště katolické socialní jednoty pro všechny své členy programovou tuto encykliku zakoupiti, zvláště když cena spisku nevystihuje ani nákladu obětovaného.

Redakce.

Politické družstvo tiskové

V Hradci Králové

vydalo druhé vydání spisku

Učte se z dějin.

Slovo k naší mládeži od starého vlastence.

Tento krátký přehled **nepřekroucených**
dějin českých dostati lze

V biskupské knihárně

Stran 62 8°. — Cena 15 kr. franko

Při odbírce většího množství přiměřená
srážka.

Poznámka: Často žádaná brožura
„Jaký je přece ten biskup kralovéhřadecký“
vyjde opět jako zvláštní číslo
„Časových úvah.“